

Ба Шурои диссертатсионии 6D/КОА-079
назди Институту фалсафа, сиёсатшиносӣ
ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон
(734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33)

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба кори диссертатсионии Ҷабборӣ Насиба Ҷаббор дар мавзӯи «Хусусиятҳои асосии татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.02 – Ниходҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ

Масъалаи муносибати гендерӣ дар марҳилаҳои гуногуни таърихӣ ба худ назари хосаро талаб намуда, ҳамеша дар робита бо сиёсат ва ҳокимият баррасӣ гардидааст. Дар замони муосир, вақте ки арзишҳои демократӣ ва бунёдии ҳуқуқи инсон тадриҷан ба сатҳи инкишофи волеи худ расиданд, масъалаи гендерӣ боз диққати асосиро талаб дорад, зеро он то ин дам ба таври пурра ҳалли ҳудро наёфтааст. Кишварҳои муосир, ки дар мавзеи гуногуни ҷуғрофӣ ҷойгиранд ва бо арзишҳои мухталифи тамаддунӣ инкишоф меёбанд, ба масъалаи гендерӣ кӯшиш доранд ба таври замонавӣ, яъне бо таъмини баробарии зану мард дар ҷомеа назар намоянд ва дар ин замина онҳо асноди байналхалқиро қабул доранд ва меъёрҳои таъмини муносибатҳои умумибашарию ҳифз месозанд. Тоҷикистон низ ҳамчун кишвари соҳибистиклол аз рӯзҳои аввали ташкили давлати мустақил дар ҷодаи таъмини баробарии гендерӣ чораҳои лозимиро ба нақша гирифта, баҳри татбиқи онҳо кӯшиш намудааст ва ба дастовардҳои назаррас ноил шудааст. Аз ин рӯ, аз нигоҳи илмӣ таҳқиқ намудани масъалаи муносибатҳои гендерӣ ва татбиқи принципи баробарии гендерӣ дар Тоҷикистон пажӯҳиши илмиро талаб дорад. Кори диссертатсионии Ҷабборӣ Насиба Ҷаббор дар мавзӯи «Хусусиятҳои асосии татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба чунин масъалаи мубрам бахшида мешавад.

Диссертатсияи Ҷабборӣ Насиба Ҷаббор дар мавзуи «Хусусиятҳои асосии татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандро ва технологияҳои сиёсӣ, ки аз рӯи он ба Шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттаестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 ноябри соли 2021, таҳти №311/01 ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад. Ҳамзамон таҳқиқот ба талаботи Феҳристи ихтисосҳои кормандони илм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илм ва доктори илм бо қарори Раёсати Комиссияи олии аттаестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 ноябри соли 2017, таҳти №5/2 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад.

Мубрами таҳқиқи сиёсати давлатии гендерии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо омилҳои зерин вобаста мебошад: дар раванди ташаккули муносибатҳои демокративу дунявӣ қарор доштани Тоҷикистон ва имкони ба таври мустақилона муайян кардани самтҳои сиёсати гендерӣ дар ҳолати амали намудани сиёсати дохилӣ ва хориҷии кишвар; бо таҳкими муносибатҳои гендерӣ, татбиқи баробарии гендерӣ ва танзими ҳуқуқиву маъмурии он дар соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ, аз он ҷумла дар бартаарафсозии қолабҳои тафаккурӣ, ҳолати пасти вазъи иҷтимоиву иқтисодии занон, фароҳам овардани имкониятҳои рушди баробар барои мардон ва занон, фаъолияти меҳнат ва имтиёзҳои иҷтимоӣ ва ғайра; бо тағйири муносибатҳои гендерӣ дар ҳолати муосир, ки тақозои сиёсати давлатиро дар таъмини баробарии гендерӣ собит мекунад, мавриди таҳқиқ гардида, дар пажӯҳишҳои сиёсӣ татбиқ карда мешавад ва бештар аҳамияти амалӣ дорад; бо таваҷҷуҳи амалӣ пайдо кардани муносибатҳои гендерӣ, татбиқ ва омӯзиши раванди таъмини баробарии гендерӣ дар сатҳи давлатӣ.

Навгони илмӣ таҳқиқот аз таҳлили асосҳои назариявӣ концептуалии масъалаҳои ҷудогонаи гендер ва муносибатҳои гендерӣ оғоз гардида, дар ин замина моҳият ва хусусиятҳои муҳимтарини ташаккули он дар раванди инкишофи сиёсӣ ошкор шудаанд,

чанбаҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқи сиёсати гендерӣ муайян гардида, мафҳум, моҳият ва хусусиятҳои сиёсати гендерӣ ошкор шудааст, заминаҳои амалии татбиқи сиёсати гендерӣ дар замони муосир таҳқиқ гардидааст; заминаҳои асосии ташаккули сиёсати гендерӣ дар Тоҷикистон муайян гардида, аз нигоҳи инкишофи таърихӣ ва ташаккули муносибатҳои гендерӣ дар замони шуравӣ ва муосир тасниф шудааст; татбиқи сиёсати гендерӣ ва заминаҳои ҳукукии он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ шуда, самтҳои асосии он дар сиёсати давлатӣ муайян гардидаанд; татбиқи ниҳодии сиёсати гендерӣ ва дурнамои рушди он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян шудааст.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда пеш аз ҳама, бо муайян намудани сиёсати гендерӣ ҳамчун низоми татбиқ ва танзими муносибатҳои иҷтимоӣ, ки марҳилаҳои гуногуни ташаккулёбиро сипарӣ намуда, баррасии масъалаи таҳқиқи гендерӣ ва тамаюлҳои инкишофи он дар илми сиёсӣ ҷиҳати маълум сохтани мақоми зан дар ҷомеа ва таҳлили концепсияи гуногуни илмӣ ба роҳ монда мешавад. Диссертант дар доираи муайян намудани чанбаҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқи сиёсати гендерӣ онро ҳамчун қисми таркибии сиёсати давлатӣ махсуб медонад ва аҳамияти баланди иҷтимоӣ иқтисодии онро дар низоми таъмини баробарии гендерӣ муайян мекунад. Инчунин диссертант таъкид месозад, ки масъалаи гендерӣ дар сиёсат хусусиятҳои хоси худро дорад, ки онро ҳам анъанаҳои фарҳангии сиёсӣ ва ҳам хусусиятҳои «даврони гуногуни таърихӣ» муайян карда мешавад. Ба сифати нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда татбиқи институтсионалии (ниҳодии) сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият, ки ташаккул ва рушд ёфтааст, баромад мекунад. Он хусусиятҳои хоси худро вобаста ба мавқеи ҷуғрофии ҷойгиршавии кишвар, бартарафсоҳии қолабҳои тафаккури асримиёнагӣ, таъсиррасони омилҳои нодурусти диниву фарҳангӣ пайдо намуда, дар раванди татбиқ бо ба инобат гирифтани арзишҳои сиёсӣ ҳуқуқӣ ва иҷтимоии миллӣ асос ёфтааст.

Дараҷаи эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои таҳқиқот тавассути асосҳои назариявӣю концептуалӣ ва методҳои илмӣ истифодашуда асоснок карда мешаванд. Дар таҳқиқоти мазкур методҳои илмӣ истифодашуда бо методологияи таҳқиқоти илмҳои сиёсӣ пурра мувофиқат менамоянд, сарчашмаҳои иттилоотӣ бо эътимод таҳлил гардида, дар таҳияи натиҷаҳои таҳқиқот ва ҷамъбасти мантиқӣ онҳо назарияҳои илмӣ мавҷуда мусоидат кардаанд.

Рисолаи Н.Ҷабборӣ аз номгӯи ихтисораҳо, муқаддима, тавсифи умумии таҳқиқот, се боб, шаш параграф, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат буда, дар ҳаҷми 181 саҳифаи матнӣ ҷопӣ иҷро шудааст.

Дар муқаддима муҳрамии мавзӯи таҳқиқот дар асоси далелҳои илмӣ муайян гардида, сатҳи рӯзмаррагии таҳқиқот дар раванди татбиқи сиёсати гендерӣ дар Тоҷикистон ошкор карда мешавад. Муҳимияти мавзӯи мазкур, пеш аз ҳама, бо муайян намудани сатҳи муносибатҳои демократӣ дар самти танзими муносибатҳои иҷтимоӣ ва татбиқи принципҳои баробарии гендерӣ ва таъмини имкониятҳои баробар дар истифодаи ҳуқуқ ва озодиҳои шаҳрвандон новобаста аз ҷинс пайваستا мебошад. Аз ҷониби дигар муаллиф муносибати илмиро барои дарки масъалаи гендерӣ бо кишвари минтақаи шарқӣ будани Тоҷикистон асоснок месозад ва қайд мекунад, ки барои кишварҳои шарқӣ, махсусан исломии шарқ баробарии гендерӣ дар соҳаи муносибатҳои иҷтимоӣ ба назар ноаён буд. Аз ин рӯ, зарурати таҳқиқи омили мавҷуда аз нигоҳи илмӣ муҳрамияти хосаро пайдо мекунад.

Боби аввали рисола «Асосҳои назариявӣ ва методологияи таҳқиқи сиёсати гендерӣ» аз ду қисмат иборат аст. Рисоланавис ба масъалаҳои бунёдии назариявӣю методологӣ ва амалию сиёсии таҳқиқи муносибатҳои гендерӣ ва сиёсати гендерӣ таваҷҷуҳи хоса намуда, моҳият ва хусусиятҳои гендер, заминаҳо ва омилҳои ташаккули он ва махсусиятҳои татбиқи баробарии гендериро дар олами муосир таҳқиқ мекунад. Дар асоси андешаҳои мутафаккирони мухталиф рисоланавис масъалаи муносибатҳои гендериро дар марҳилаҳои рушди афкори сиёсӣ ва

раванди муборизаҳои сиёсӣ ошкор намуда, робитаи гендерро бо унсурҳои ҳокимияти давлатӣ ва ҷомеаи шахрвандӣ ошкор намудааст. Муаллифи диссертатсия табиати сиёсии муносибатҳои гендериро тағйирёбанда дониста, вобаста ба сатҳи рушд ва вазъияти таърихӣ хусусияти сиёсӣ ва ғайрисиёсӣ гирифтани онҳоро муайян мекунад.

Бо дарназардошти таҳлили адабиёти таҳқиқотӣ рисола навис пешниҳод менамояд, ки мафҳуми «сиёсати гендерӣ» ҳамчун фаъолияти ниҳодҳои ҷамъиятӣ, давлатию байналмилалӣ оид ба таҳияи механизмҳои таъмини принципи баробарии гендерӣ ва аз байн бурдани ҳама шаклҳои таъбиз дар сатҳи минтақавӣ, миллӣ ва байналмилалӣ фаҳмида шавад.

Боби дуюми рисола «Сиёсати гендерӣ ва заминаҳои татбиқи амалии он», ки аз ду зербоб иборат мебошад, бевосита ба заминаҳои амалии татбиқи сиёсати гендерӣ дар замони муосир ва махсусиятҳои татбиқи амалии он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бахшида мешавад. Дар диссертатсияи Н. Ҷабборӣ раванди татбиқи сиёсати гендерӣ дар мисоли кишварҳои мухталиф оварда шудааст ва заминаҳои ташаккули муносибатҳои гендерӣ, сатҳи ниҳодгардонии он муайян гардидааст. Ба андешаи диссертант масъалаи занон бо раванди тағйирпазирии сиёсии замони шӯравӣ алоқаманд аст, замони сотсиалистикунории Тоҷикистон бисёре аз нуқсонҳои то ин маврид дар муносибатҳои гендерӣ вучуддоштаро аз байн бурда тавонист. Барои Тоҷикистони соҳибистиклол бошад, ба андешаи рисола навис яке аз аввалин қадамҳо дар самти татбиқи сиёсати гендерӣ Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи баланд бардоштани нақши занон дар ҷомеа» аз 3 декабри соли 1999 буд, ки ҳадафи он таъмини иштироки васеи занон дар корҳои ҷамъиятӣ ва сиёсӣ ба ҳисоб мерафт. Фармони мазкур дар рушди ҳаракати занон ангезаи муҳиме гардид, ки ба беҳтар намудани вазъи иҷтимоии занон, генофонди миллӣ, баланд бардоштани нақши занон дар мустаҳкам намудани пояҳои ахлоқӣ, сулҳу ваҳдат равона гардида буд.

Дар боби сеюми рисола «Хусусиятҳои ташаккул ва самтҳои асосии татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки аз ду зербоб иборат мебошад, масъалаҳои татбиқи сиёсати гендерӣ ва самтҳои ташаккули он дар замони истиқлолият баррасӣ гардидааст. Дар самти татбиқи сиёсати гендерӣ ва барои ба роҳ мондани фаъолияти комплексӣ дар самти таъмини баробарии гендерӣ, ба андешаи рисола навис чاهор шохаи татбиқи он зарур аст. Пеш аз ҳама эътирофи санадҳои байналмилалӣ, ки барои татбиқи стандартҳои байналмилалӣ дар масъалаи гендер ва ҳуқуқи занон муҳим аст; баъдан таҳияи қонунгузори милли, ки ба таҳкими ҳуқуқҳои занон ва мардон дар заминаи қонунҳои милли қўмак мекунад; сеюм, ҷалби қонуну духтарон ба таҳсил, ки барои таъмини баробарии гендерӣ ва имконоти баробар барои мард ва зан дар соҳаи маориф зарур аст ва ниҳоят тақмили низоми мудирияти масоили баробарии гендерӣ, ки барои амалигардонии сиёсати гендерӣ ва таъмини баробарии ҳуқуқи мардону занон дар ҳама соҳаҳо зарур аст.

Дар диссертатсия аз ҷониби Н. Ҷабборӣ қайд карда мешавад, ки Тоҷикистони соҳибистиқлол дар самти татбиқи сиёсати гендерӣ зина ба зина ба дастовардҳои назаррас ноил гардида, бо ташаккули зухуроти манфӣ дар раванди амалишавии он мубориза мебарад, таҷрибаи иштироқи занон дар ҳаёти ҷомеа, рушди иқтисодиёт ва сатҳи қабули қарорҳои сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ба инобат гирифтани меъёри қонунгузорӣ ва татбиқи амалии он муайян карда мешавад.

Хулосаи диссертатсия аз ду қисмат «Натиҷаҳои асосии илмии диссертатсия», «Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо» иборат мебошад. Дар қисмати аввал муаллиф хулосаҳои худро оид ба сиёсати гендерӣ ҳамчун падидаи иҷтимоӣ сиёсӣ, таъминкунандаи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шахрванд, арзишҳои низоми демократӣ ва фаъолияти ниҳодҳои демократии ҷомеа маълум менамояд.

Дар қисмати дуёми хулосаи кори илмӣ дар асоси хулосабарориҳои илмии сиёсати гендерӣ ва татбиқи он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияҳои хосияти амалидошта пешниҳод мегарданд.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодиву иҷтимоии диссертатсияи Н.Ҷабборӣ дар барои сиёсати гендерӣ ва татбиқи он дар Тоҷикистони муосир, ки бо хулосаҳои илман асоснокшуда пешниҳод шудаанд барои таҳкими сиёсати соҳавӣ, махсусан сиёсати гендерӣ дар кишвар аҳамияти илмию назариявӣ доранд. Истифодаи натиҷаҳои диссертатсия ва омода намоеи онҳо дар ҳалли масъалаҳои рӯзмарраи Тоҷикистон, коркарди барномаҳои рушди минбаъдаи кишвар дар самти татбиқи сиёсати гендерӣ метавонанд аз ҷониби ҳокимияти давлатӣ ба таври васеъ ва асоснок истифода гардад. Инчунин таҳқиқоти диссертатсионӣ барои омӯзиши масъалаҳои гендерӣ, гузаронидани таҳқиқоти гендерӣ ва дар таълими курсҳои махсус метавонад истифода шавад.

Интишороти муаллиф ба мазмуну муҳтавои диссертатсия мутобиқат дошта, дар 4 мақолаҳои маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудаанд. Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия бо иштироки диссертант дар конференсияҳои илмиву амалии байналхалқӣ ва ҷумҳуриявӣ асос меёбад. Теъдоди маводҳои нашршуда ба талаботи банди 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, ташти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Кори диссертатсионии Ҷабборӣ Насиба Ҷаббор дар мавзуи «Хусусиятҳои асосии татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба шиносномаи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ мувофиқ аст.

Авгореферат ва корҳои илмие, ки дар мавзуи таҳқиқотӣ нашр гардиданд мазмуну моҳияти диссертатсияро ба таври зарурӣ инъикос менамоянд ва ба талаботи Тартиб додани дараҷаи илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, ташти №261 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Дар диссертатсия пайдарҳамии баёни андешаҳо ва хулосабарории дурусти мантиқӣ ба назар мерасад. Маводҳои илмӣ ба таври зарурӣ истифода гардиданд. Зербобҳои диссертатсия натиҷагирӣ шуданд ва дар асоси онҳо хулосаи умумӣ пешниҳод карда мешавад.

Н.Қ. Ҷабборӣ дар рафти навиштани диссертатсия аз методҳои мухталифи илмӣ истифода намуда, масъалаи таҳқиқшавандаро дар сатҳи зарурӣ таҳлил ва баррасӣ намудааст. Диссертант муносибати хоси таҳлили маводи илмиро дар баррасии навгонии илмӣ нишон додааст, ки аз маҳорати таҳлилии ӯ дарак медиҳад.

Дар баробари муваффақиятҳои назаррас ва бартамом дар кори диссертатсионӣ баъзе норасогиҳо ва камбудии низ ба чашм мерасанд. Онҳоро чунин арзёбӣ намудан мумкин аст:

1. Дар рисола масъалаҳои сиёсати гендерӣ дар назарияи илмӣ асоснок гардидааст, лекин дар амалия ҳолати татбиқи он вобаста ба монеаҳои мавҷуда ва дастоварҳои татбиқи сиёсати гендерӣ танҳо дар ҷодаи муносибатҳои сиёсӣ ошкор гардидасту ҳалос. Барои беҳтар шудани сифати рисола зарурати татбиқи сиёсати гендерӣ дар ҳамаи соҳаҳои фаъолияти занон дар ҷомеа бояд мавриди баррасӣ қарор мегирифт.

2. Ба рисола навиҷ зарур буд, ки дар раванди таҳқиқот ба нақши институтҳои ҷомеаи шахрвандӣ, ва инчунин ташкилотҳои байналмилалӣ ба мисоли Созмони Милали Муттаҳид аҳамияти хоса диҳад ва моҳияти фаъолияти онҳоро маҳз дар ҷодаи татбиқи сиёсати гендерӣ дар Тоҷикистон ошкор созад.

3. Дар раванди таҳлили масъалаҳои таҳқиқотӣ дар кори илмӣ бартарии таҳқиқи ҷанбаҳои ҳуқуқӣ бештар ба назар мерасад, ки хосияти сиёсии таҳлили илмӣ онро чандон зиёд намекунад.

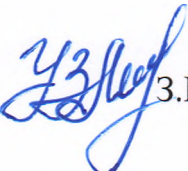
4. Дар диссертатсия баъзан нуқсонҳои техникӣ ва имлоӣ ба назар мерасанд.

Дар маҷмуъ диссертатсияи Н.Қ. Ҷабборӣ таҳқиқоти аз назари илмӣ асоснок ва анҷомёфта ба ҳисоб меравад. Новобаста аз ҷой доштани эродҳои дар боло зикргардида арзиши илмӣ диссертатсия коста намегардад.

Ҳамин тариқ, Ҷабборӣ Насиба Ҷаббор дар пажӯҳиши худ аз уҳдаи вазифаи гузошташуда баромада тавонистааст ва диссертатсияи ӯ таҳқиқоти ба охир расида, дорои нағзони илмӣ буда, аз аҳамияти назариявӣ ва амалӣ ҳолӣ нест. Бушубҳа, ҳулосаву натиҷаҳои бадастомада барои рушд ва тақмили илмҳои сиёсӣ ва умуман илмҳои иҷтимоӣ хизмат мекунанд.

Диссертатсияи Ҷабборӣ Насиба Ҷаббор дар мавзӯи «Хусусиятҳои асосии татбиқи сиёсати гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба талаботи банди 31, 33, 34 ва 35-и Низомномаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандро ва технологияҳои сиёсӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ, доктори илмҳои фалсафа,
сарҳодими илмии шӯъбаи онтология, гносеология
ва мантиқи Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва
ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи
миллии илмҳои Тоҷикистон

 З.М. Усмонова

734025, ҚТ, ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ, 17
zusmonova@gmail.com тел.: 915001664

Имзои З.М. Усмоноваро тасдиқ мекунам.

Нозири калони кадрҳои Институти фалсафа,
сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи
А. Баҳоваддинови Академияи
миллии илмҳои Тоҷикистон

Б.А. Абдурахмонзода

«31» октябри соли 2025.